

9. Ченцов В.В. Документы органов госбезопасности как источник по социально-политической истории Украины в 1921–1925 гг. На материалах Екатеринославской губернии : дис. ... канд. ист. наук. – 07.00.09 / В.В. Ченцов. – Днепропетровск, 1992. – 325 с.

This article examines the process of forming units in the structure of archival information and accounting support of the Soviet state secret service in the 1920s – early 1930s. Their main task was the formation, registration, storage and processing of materials of state security.

Key words: state secret service, the archives, the Cheka, GPU, thematic development, accounting and Statistics Department

Отримано: 02.10.2012

УДК 930.1:378.4(477.43)«1918/1919»:070

А. А. Теліра

ІСТОРИОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В 1918-1919 рр. (за матеріалами газети «Життя Поділля»)

У статті на матеріалах незалежної демократичної газети «Життя Поділля» реконструйована історіографічна ситуація в Кам'янець-Подільському державному українському університеті в 1918–1919 рр.

Ключові слова: газета, «Життя Поділля», університет, історик, стаття, рецензія.

Періодична преса від часу свого виникнення була барометром рівня соціально-політичного й культурно розвитку суспільства, зокрема становища інтелігенції – носія наукових знань та культурних цінностей. Найбільш виразно це простежується в періоди соціально-економічних потрясінь, коли перед народом-нацією постає питання збереження своєї державності та самоідентифікації. У такому становищі опинилися українці в період національно-демократичної революції 1917–1921 рр., намагаючись створити і захистити власну державу, запровадити вільне продукування української культури, мови й науки. Важливу роль у цьому відігравали професійні історики П. Василенко, М. Грушевський, Д. Дорошенко, В. Липинський та ін., які сприяли становленню одного з провідних освітянських і наукових осередків України – Кам'янець-Подільського державного українського університету. До складу його професорської корпорації входили ректор професор І. Огієнко, вчені-історики В. Біднов, Д. Дорошенко, П. Клименко, П. Клепатський, Ю. Сіцинський, В. Петр, М. Драй (М. Драй-Хмара), Л. Білецький та інші, котрі поєднували академічну і наукову працю з культурною і просвітницькою діяльністю, друкуючи свої історичні розвідки у місцевій періодиці.

На початковому етапі революції в адміністративному центрі Поділля видавалася низка щоденних газет, що висвітлювали події суспільно-політичного життя регіону та держави, зокрема російськомовні «Подольские губернские ведомости», «Подольский край» і «Подольская мысль». Із відкриттям Кам'янець-Подільського держав-

ного українського університету та прибуттям до закладу професорів і доцентів з різних вищих навчальних закладів України в місті започаткували нові українськомовні газети, що мали на меті, зокрема, сприяти поширенню наукових знань для населення. Таким виданням стала незалежна демократична газета «Життя Поділля» (виходила з 15 грудня 1918 р. до 10 травня 1919 р.), більшість номерів якої редагував приват-доцент Л. Білецький. Тож в умовах видавничої кризи, в яку потрапила академічна періодика, професори і доценти університету отримали можливість друкувати на шпальтах газети «Життя Поділля» свої наукові та науково-популярні статті, інформувати місцеву громадськість про наукове життя в Україні.

Найбільш плідно популяризувалися історичні знання у перший період (з 15 грудня 1918 р. до 25 лютого 1919 р.) видання газети. У першому номері В. Біднов так визначив головні завдання часопису: «Місцева інтелігенція, що складається з євреїв, поляків, великоросів, малоросів, ще й досі додержується старих дореволюційних поглядів і вважає українське населення «єдиним русским» народом, що повинен говорити «великоруською» мовою», тоді як «інтереси українського народу ніколи не обстоювалися і, навпаки, приносилися в жертву інтересам національних меншин, а тому кам'янецька інтелігенція вирішила об'єднатися навколо «Життя Поділля» для висвітлення соціально-економічних та культурних справ краю та країни» [1]. Співзвучну оцінку інтелектуального життя в місті знаходимо в спогадах Д. Дорошенка: «Кам'янець, як і кожне губернське місто того часу, був перш за все містом чиновників, а вони переважно були «зайди-росіяни». Поляки трималися окремо. Євреї більше залучались до російського культурного життя, а національні українські кола були дуже нечисленні» [13, с.415]. Для згуртування українців було започатковане видання газети.

Найбільш активними дописувачами газети в перші три місяці стали професори та доценти Кам'янець-Подільського державного українського університету В. Біднов, М. Драй, К. Копержинський, Є. Сіцінський, В. Степовий та К. Широцький. Так, у статті «Українська школа» в номері газети від 26 грудня 1918 р. В. Біднов охарактеризував складне становище вищих, середніх і початкових навчальних закладів в Україні після лютневої революції 1917 р., обґрунтував історичну доцільність їх українізації, оскільки, на його переконання, в період державотворення життєво важливою необхідністю є виховання молодого покоління на нових світоглядних засадах [3].

М. Драй у грудні 1918 – січні 1919 рр. на шпальтах газети надрукував серію статей під назвою «Слов'янська трагедія», в яких простежив етимологію терміна «слов'яни», акцентував увагу на історичних аспектах протистояння давніх слов'янських народів і германців, описав причини суперечок між хорватами і сербами, болгарами і сербами, українцями і росіянами, а також проаналізував погляди Т.Г. Шевченка щодо місця і ролі слов'ян в житті європейського континенту. Автор публікації переконаний, що лише об'єднання слов'ян (зокрема й українців) в єдину федеративну державу зумовить їх процвітання [17; 18; 19].

З низкою газетних статей в газеті виступив приват-доцент Є. Сіциньський. Напередодні Різдвяних свят він надрукував історіософську статтю «Народження нового життя» [44], в статті «Роковини смерті буковинського кобзаря Осипа Федьковича» стисло охарактеризував цього народного поета [45]. В статті «З історії взаємовідносин Поділля й Угорської України» він тезово виклав матеріал, який невдовзі увійшов до його університетської лекції «Побожжя і Пониззя за часів Галицького князівства» [43].

Професор К. Широцький у статті «Різдвяні дари» охарактеризував наслідки Переяславської ради 1654 р. для подальшої долі України. На його переконання, Москва використовувала різноманітні засоби (хитрощі, обман, зраду, військовий примус), щоб завадити українцям встановити і закріпити власну державність. Проводячи історичні паралелі, він закликав політично роз'єднане українське громадянство до об'єднання зусиль у боротьбі проти зовнішнього агресора – Москви [48]. Ця стаття К. Широцького була однією з небагатьох публікацій вченого кам'янецького періоду і дозволяє уточнити сторінки його творчої біографії, оскільки через хворобу восени 1918 – навесні 1919 р. він не опублікував жодної великої праці.

Становище української церкви на початку ХХ ст., зокрема поширення ідей автокефалізму, висвітлив В. Степовий у статті «Церковна справа на Україні», познайомив з роботою другого з'їзду церковного Собору (червень-липень 1918 р.), вказавши, що всупереч самостійницьким гаслам консервативно налаштовані митрополит Антоній та архієпископ Євлогій ініціювали прийняття «Положення про вище церковне управління», яке закріпило канонічний зв'язок Української православної церкви (УПЦ) з Російською православною церквою (РПЦ) і Москвою, а відтак ухвали Помісного Всеросійського Собору й настанови патріарха Тихона ставали обов'язковими для УПЦ. Він висвітлив роботу осінньої сесії Собору УПЦ (жовтень – грудень 1918 р), більшість учасників якого виступили за збереження автономії в складі РПЦ, проігнорувавши думку міністра віросповідань О. Лотоцького про важливість незалежної церкви в самостійній державі [47].

На початку 1919 р. професорсько-викладацький склад університету поповнили відомі вчені-історики П. Клепацький, Д. Дорошенко, П. Клименко, а також літературознавці М. Плевако та І. Любарський. А вже 9 лютого 1919 р. у рубриці «Місцева хроніка: з університетського життя» газета інформувала читачів про вступні лекції І. Любарського («Філологія та богословіє»), М. Плевако («Зміст і характер нової української літератури»), П. Клименка («Українська державність як проблема історії»), Д. Дорошенка («Розвиток дослідів українського минулого ХІХ століття в зв'язку з нашим національним відродженням»), П. Клепацького («Походження української нації») [26].

Новоприбулі професори стали активними дописувачами газети. Так, на початку лютого приват-доцента Д. Дорошенко надрукував статті «Йосиф Ролле» [12], «Українське наукове життя в 1918 р.» [16], «Українська література в 1918 році» [15], рецензію

на книгу члена Вінницької «Просвіти» В. Студницької [14], у якій авторка виклала історію українських земель від доби Данила Галицького до лютневої революції 1917 р., віднісши Правобережну Україну до «польської історичної спадщини» за начебто мовною, культурною та історичною спорідненістю польського та місцевого (українського – А.Т.) населення. Відстоюючи автохтонність і самотність українського народу, Д. Дорошенко інтерпретацію В. Студницькою історичних подій назвав провокаційною і ненауковою: «В час, коли необхідне об'єднання «народів-побратимів» для боротьби зі спільним ворогом, такого роду «псевдонаукові» доробки чинять перепони для консолідуючих сил» [14].

Упродовж січня-лютого 1919 р. у «Житті Поділля» серію «Любов до рідного краю й народу та свobodолюбні змагання як основні мотиви нової української літератури» із шести статей, які відзначалися красномовністю, глибиною характеристик творів української літератури, вдалим цитуванням окремих уривків з них, опублікував приват-доцент М. Плевако [36, 37, 38, 39, 40, 41]. Він також надрукував статтю «Університет та завдання українського громадянства на Поділлі» [42] та історико-краєзнавчий нарис «В справі вивчення Поділля» [35].

Газета продовжувала інформувати про наукову діяльність викладачів українського університету та публікацію підготовлених ними навчальних посібників. Зокрема, у номері за 14 січня 1919 р. повідомлялося, що видавничий студентський комітет розпочав друк лекційних курсів «Історія української мови» І. Огієнка та «Історія української літератури» А. Білецького [25]. Крім того, в рубриці «Місцева хроніка: з університетського життя» повідомлялося, що на відзначення річниці дня народження Кобзаря відбудеться урочисте академічне засідання ради професорів, де будуть виголошені доповіді «Народність чи національність творчості Шевченка» А. Білецького, «Еволюція поглядів на Шевченка» Д. Дорошенка, «Шевченко і Кирило-Методієвське братство в світлі нових матеріалів» М. Плевака [27].

Наприкінці лютого з Києва до Кам'янця-Подільського, побоюючись переслідувань і репресій більшовиків, переїхали лідери Директорії, численні діячі культури та науки, зокрема й М. Грушевський, який, за словами Д. Дорошенка, став «душею опозиції» уряду Директорії і поява якого не могла не вплинути на його громадсько-політичне та інтелектуальне життя. Намагаючись залучити відомого історика до наукового життя міста, професорська корпорація Кам'янець-Подільського державного українського університету обрала його з-поміж інших відомих українських учених почесним членом навчального закладу [13, с.429-430]. У номері газети «Життя Поділля» від 9 березня повідомлялося, що на засіданні ради професорів слухалося питання про наукову та громадську діяльність М. Грушевського, А. Кримського, В. Перетца, доповідями виступили Д. Дорошенко, І. Огієнко та А. Білецький [29].

Однак М. Грушевський дистанціювався від університету, оскільки вважав його наукових працівників прибічниками чинної

влади. За допомогою військових він навіть спробував реквізувати для себе будинок, в якому мешкали професори та ректор університету, а 25 лютого встановив контроль над редакцією «Життя Поділля», змінивши весь її склад. Д. Дорошенко так описав цю подію: «Одного ранку, коли члени редакції, як звичайно, поприходили до редакційного помешкання, то побачили, що всі їхні столи й ціле помешкання обсажені якоюсь компанією. Так само були обсажені новими людьми контора й друкарня. Зоставалось або битись навулачки, або зробити «ретираду». Члени попередньої редакції (доценти і професори українського університету – А. Теліга) вибрали друге. На слідуючий день в редакції засів М. Грушевський, і «Життя Поділля» відразу змінило свій напрям» [13, с.429-430]. Так розпочався етап редагування газети М. Грушевським, що тривав до кінця березня 1919 р. Уже на першій сторінці номера за 25 лютого було розміщене гасло «Вся влада трудовому народові» й надрукована редакційна стаття про доцільність порозуміння з більшовиками.

Через негативне ставлення М. Грушевського до українського державного університету газета «Життя Поділля» надрукувала лише три статті його викладачів, зокрема 2 статті М. Плевако з серії «Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання як основні мотиви нової української літератури» [40, 41], а П. Клепацький опублікував коротеньку рецензію на книгу А. Каменського «Pro Patria (Революційна доба на Україні)», в якій підкреслив її користь для розуміння характеру взаємин України та Москви [20].

Водночас М. Грушевський надрукував у газеті свої статті з аналізом поточних подій в Україні. В статті під виразною назвою «Спільний фронт» обґрунтував доцільність об'єднання всіх соціалістичних сил в «одному великому сильному фронті» [10], у статті «В дванадцяту годину» розглянув перебіг та результати роботи селянського з'їзду Кам'яниччини [8], а в студії «Оздоровлення громадського життя» констатував кризу української революції [9]. Аргументами йому слугували зневіра та апатія українського суспільства, дезертирство в армії, усунення селянства від громадської роботи, що неприпустима за час державотворення. М. Грушевський також звернув увагу на місцеві форми народовладдя, вказав на доцільність їх розширення і зміцнення, проголосивши ідею будівництва держави за вертикаллю влади знизу до верху, від її регіональних до центральних структур.

10 березня 1919 р. у газеті з'явилася стаття М. Грушевського «Шевченкові роковини», в якій він підкреслив велич Кобзаря і значення його творів у справі українського відродження [11]. А вже за кілька днів «Життя Поділля» повідомило про урочисте засідання Ради професорів університету, присвячене пам'яті «великого Кобзаря», де були виголошені доповіді «Національний елемент у творах Шевченка» Л. Білецького, «Релігійність Т. Шевченка по його поетичним творам» М. Васильківського, «Нові матеріали про вплив польської політичної думки на Шевченка» Д. Дорошенка [32].

Наближення фронту до Кам'янця-Подільського та невдача спроба «Комітету порятунку революції», ідейним натхненником

якого був М. Грушевський, здійснити переворот, не залишили йому іншого вибору, як відійти від української політичної сцени. 31 березня 1919 р. він разом із родиною через Галицьке Поділля виїхав до Західної Європи, щоб взяти участь в конгресі Соціалістичного Інтернаціоналу від українських есерів.

Упродовж заключного етапу (квітень – 10 травня 1919 р.) з незалежного демократичного видання газета трансформувалася в інформаційне. На її шпальтах друкувалися лише невеличкі інформаційні матеріали про наукове і навчальне життя українського університету, зокрема про вступні лекції новопризначених приват-доцентів. Так, 2 березня в рубриці «Місцева хроніка: з університетського життя» вміщена інформація про лекцію о. Ю. Сіцинського «Історія Поділля» [28], 9 березня – його лекцію «Поділля як передовий форпост української колонізації на Південному-Заході» [29], 14 березня – його лекцію «Церковна археологія і її значіння при сучасному становищі української церкви» [30], 18 березня – лекцію Й. Оксіюка «Церква та держава за часів від Костянтина до Юстиніана» [31].

17 квітня 1919 р. владу в Кам'янці-Подільському захопив більшовицький революційний комітет. Відтепер коло дописувачів газети «Життя Поділля» зменшилося, публікація всіх матеріалів відбувалася лише за ухвалою органів цензури, а більшість статей та інших матеріалів містили ключові марксистські терміни «класова боротьба», «формація» тощо. Так, К. Копержинський у статті «Сумний підсумок» висловив критичні зауваги на адресу Директорії, відзначивши логічність і справедливність приходу до влади більшовиків [24]. А в студіях «Бережімо культурні цінності» й «Декалька слів про школу» цей же автор обґрунтовував необхідність реформування освітньої гаузи, пролетаризації середньої та вищої школи в «оновленій соціалістичній» державі, закликав «позбавити школу буржуазних, розбещених, зіпсованих людей – як учнів, так і викладачів» [21, 22]. В. Степовий у статті «Треба діяти» відзначив доцільність «оновлення громадянства під гаслами соціалізму», висловив надію на побудову кращого майбутнього за активної участі «свідомого пролетаріату» [46]. Пробільшовицькі статті друкував також студент богословського факультету А. Волянський [5, 6, 7].

Водночас в останній місяць видання газети «Життя Поділля» професори та доценти Кам'янець-Подільського державного українського університету намагалися використати її для популяризації історичних знань. Так, газета інформувала читачів про публічні лекції для населення міста, організовані радою професорів університету в переддень Великодніх свят В. Біднова – «Рідна мова, як єдина умова культурного розвитку кожного народу», М. Васильківського – «Революція з релігійного погляду», А. Волянського – «Самоосвіта та самовиховання», П. Клименка – «Державність і соціалізм», Й. Оксіюка – «Походження християнства (погляди історичного матеріалізму та їх критики), П. Клепацького – «Дитячі іграшки, їх психологічне та педагогічне значіння», М. Драй – «Сербський народний епос», Є. Сіцинського – «Загальний огляд історії Поділля й Кам'янця», П. Клепацького – «Археологія – літопис землі», М. Плевако – «Демо-

кратизм – як характерна риса сучасної української літератури», В. Петра – «О складе славянской народной песни, в связи с церковными песнопениями», І. Любарського – «Первохристиянська спілка» [33]. Конспекти деяких з цих викладів були надруковані в газеті, що дають уявлення про їх зміст. Так, у лекції професора В. Біднова наголошувалося на взаємозалежності мовного питання і здобуття державної незалежності, підкреслювалося, що боротьба за збереження чеської мови сприяла успішній боротьбі чехів за незалежність, а відтак боротьба на захист національної мови та культури чимало сприяла формуванню суверенної української держави [2]. А М. Васильківський стверджував, що революція – це «хаос, стремління до руйнування, до знищення старого порядку», а тому для побудови нового суспільства потрібно зруйнувати попереднє, уникаючи при цьому насилля в будь-якому його прояві [4]. Крім того, в рубриці «Місцева хроніка: з університетського життя» інформувалося про видання Правобережною філією Українського видавництва в м. Катеринославі книги Д. Дорошенка «Білорусія та її національне відродження» та студії В. Біднова «Що треба читати по історії» [34]. А вже 10 травня 1919 р. видання незалежної демократичної газети «Життя Поділля» було припинене, натомість більшовики розпочали видавництво газети – «Більшовик».

Отож, незалежна демократична газета «Життя Поділля» відіграла важливу роль у згуртуванні професорської корпорації Кам'янець-Подільського державного українського університету. За відсутності фахових наукових збірників це періодичне видання стало трибуною, з якої викладачі могли знайомити українське громадянство зі своїм науковими здобутками та життям навчального закладу. Ці незначні за обсягом і без наукового апарату газетні матеріали дозволяють охарактеризувати історіографічну ситуацію в університеті та простежити напрями наукового пошуку їх авторів – Д. Дорошенка з проблем української історіографії, В. Біднова з історії освітніх закладів, П. Клепатського з історичного джерелознавства, Ю. Сіцінського з історії Поділля, М. Плевака з історії української літератури, М. Драй-Хмари зі слов'янознавства.

Список використаних джерел:

1. Біднов В. Замість передовиці / В. Біднов // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1918. – 15 грудня. – № 1. – С.1-2.
2. Біднов В. Рідна мова як єдина умова культурного розвитку кожного народу / В. Біднов // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 24 квітня. – № 102. – С.3-4.
3. Біднов В. Українська школа / В. Біднов // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1918. – 26 грудня. – № 9. – С.1-2.
4. Васильківський М. Революція з релігійного погляду / М. Васильківський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 29 квітня. – № 106. – С.4.
5. Волянський А. Нові шляхи / А. Волянський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 18 квітня. – № 101. – С.2.
6. Волянський А. Самоосвіта та самовиховання / А. Волянський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 29 квітня. – № 106. – С.4.
7. Волянський А. Нова школа, як продукт нової культури / А. Волянський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 8 травня. – № 112. – С.2.

8. Грушевський М.С. В дванадцятю годину / М. Грушевський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 21 березня. – № 77. – С.1.
9. Грушевський М.С. Оздоровлення громадського життя М. Грушевський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 8 березня. – № 66. – С.1-2.
10. Грушевський М.С. Спільний фронт М. Грушевський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 26 лютого. – № 57. – С.2-3.
11. Грушевський М.С. Шевченкові роковини М. Грушевський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 10 березня. – № 68. – С.1-2.
12. Дорошенко Д. Йосиф Ролле / Д. Дорошенко // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 4 лютого. – № 39. – С.2.
13. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920 рр.) / Д. Дорошенко. – К. : Темпора, 2007. – 632 с.
14. Дорошенко Д. Національна нетактовність чи щось гірше? / Д. Дорошенко // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 7 лютого. – № 42. – С.2-3.
15. Дорошенко Д. Українська література в 1918 р. / Д. Дорошенко // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 12 лютого. – № 46. – С.2-3.
16. Дорошенко Д. Українське наукове життя в 1918 р. / Д. Дорошенко // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 6 лютого. – № 41. – С.3.
17. Драй М. Слов'янська трагедія / М. Драй // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1918. – 27 грудня. – № 10. – С.1-3.
18. Драй М. Слов'янська трагедія / М. Драй // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 4 січня. – № 16. – С.1-2.
19. Драй М. Слов'янська трагедія / М. Драй // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 11 лютого. – № 45. – С.2.
20. Клепатський П. Бібліографія / П. Клепатський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 3 квітня. – № 88. – С.4
21. Копержинський К. Бережимо культурні цінності / К. Копержинський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 5 травня. – № 111. – С.3.
22. Копержинський К. Декілька слів про школу / К. Копержинський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 9 травня. – № 113. – С.1-2.
23. Копержинський К. Декларація Директорії і загальне виборче право / К. Копержинський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 5 січня. – № 17. – С.1.
24. Копержинський К. Сумний підсумок / К. Копержинський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 25 квітня. – № 103. – С.2.
25. Од видавничого Студентського Комітету // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 14 січня. – № 22. – С.4.
26. Вступні лекції нових професорів // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 9 лютого. – № 44. – С.3.
27. Урочисте засідання Ради професорів з нагоди роковин Шевченка // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 23 лютого. – № 55. – С.4.
28. Вступна лекція // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 2 березня. – № 61. – С.2.
29. М.С. Грушевського, А. Кримського, В. Перетца обрано почесними членами університету; Вступна лекція прив.-доц. о. Ю. Сіцинського // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 9 березня. – № 67. – С.3.
30. Вступна лекція Ю. Сіцинського по кафедрі церковної археології // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 14 березня. – № 71. – С.3.
31. Вступна лекція приват-доцента богословського факультету Й. Оксіюка // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 18 березня. – № 74. – С.4.
32. Урочисте засідання професорів присвячене пам'яті Шевченка // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 23 березня. – № 79. – С.2.

33. На Великдень рада професорів улаштовує науково-популярні лекції для населення // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 18 квітня. – № 101. – С.4.
34. Правобережна філія Українського видавництва в Катеринославі // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 25 квітня. – № 103. – С.2.
35. Плевако М. В справі вивчення Поділля / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 11 лютого. – № 45. – С.2-3.
36. Плевако М. Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання, як основні мотиви нової української літератури / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 19 лютого. – № 51. – С.2.
37. Плевако М. Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання, як основні мотиви нової української літератури / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 21 лютого. – № 53. – С.2.
38. Плевако М. Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання, як основні мотиви нової української літератури / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 22 лютого. – № 54. – С.2.
39. Плевако М. Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання, як основні мотиви нової української літератури / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 23 лютого. – № 55. – С.2.
40. Плевако М. Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання, як основні мотиви нової української літератури / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 28 лютого. – № 59. – С.2-3.
41. Плевако М. Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання, як основні мотиви нової української літератури / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 4 березня. – № 62. – С.2-3.
42. Плевако М. Університет та завдання Українського громадянства на Поділля / М. Плевако // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 8 лютого. – № 43. – С.3.
43. Сіцінський Ю. З історії взаємовідношень Поділля й Угорської України / Ю. Сіцінський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 5 лютого. – № 40. – С.2.
44. Сіцінський Ю. Народження нового життя / Ю. Сіцінський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 7 січня. – № 18. – С.2.
45. Сіцінський Ю. Роковини смерті буковинського кобзаря Осипа Федьковича / Ю. Сіцінський // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 16 січня. – № 23. – С.2.
46. Степовий В. Треба діяти / В. Степовий // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 25 квітня. – № 103. – С.2.
47. Степовий В. Церковна справа на Україні / В. Степовий // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 7 січня. – № 18. – С.2.
48. Широцький К. Різдвяні дари / К. Широцький // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 16 січня. – № 23. – С.2.

The article on the materials independent democratic newspaper "Life skirts" reconstructed historiographer situation in Kamenetz-Podolsk Ukrainian State University in 1918-1919.

Key words: newspaper, "Life skirts", University historian article review.

Отримано: 25.09.2012